

**Reformacijski pastoralno-obrazovni centar
Zagreb**

**Kratka povijest Anglikanske crkve
- skripta**

Priredio: Jasmin Koso

**Zagreb
veljača, 2018.**

Kratka povijest Anglikanske crkve

1. Crkva u Britaniji prije Augustina Cantenburyjskog

Kršćani su bili prisutni u Britaniji još od 200. godine. Neki su bili trgovci, a drugi su bili rimski vojnici. Prvi britanski mučenik bio je Alban. Bio je vojnik koji je obraćen nakon brige za svećenika koji je bio progonjen. Kasnije je dopustio da svećenik pobjegne i zbog toga je ubijen. Smatra se da je tradicionalni datum njegove smrti oko 304. godine, u vrijeme progona pod Dioklecijanom, ali nedavna istraživanja stavljaju datum u 209. u vrijeme cara Severusa.

Iako je Augustin bio prvi nadbiskup Cantenburyjski, keltska je crkva postojala prije nego što je on stigao, a biskupi iz crkve u Velikoj Britaniji bili su prisutni u Vijeću Arlesa 314. godine.

U Irskoj, osobito, bio je snažan intelektualni život u samostanima. Patrick je poslan kao misionar, vjerojatno iz Velike Britanije, u Irsku početkom 5. stoljeća. Ova crkva koja je bila izvan granica Rimskog Carstva razvila se na drugačiji način od zapadne crkve, a njezina je snaga bila u raspršenim samostanima koji su se mogli naći u svim plemenskim središtima. U istom stoljeću kada su Rimljani otišli iz Velike Britanije oko 410. godine, a anglo-saksonci držali vlast, irski misionari prenijeli su evanđelje u Škotsku, Wales, Cornwall i Europu.

Tako se crkva koja je uglavnom keltska kulture i podrijetla razvila u Britaniji bez pomoći crkve u Rimu.

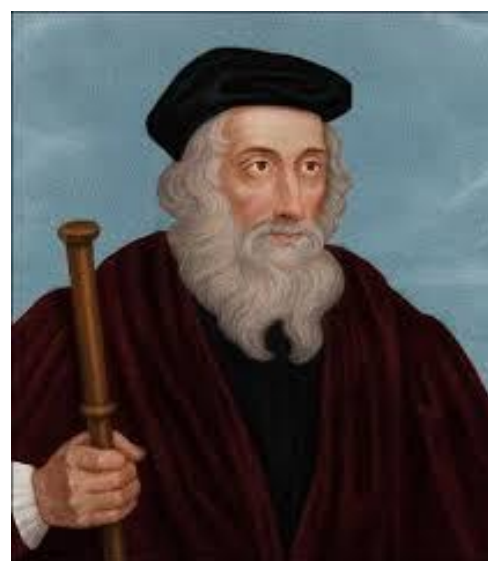
1.1 Nakon Augustina

Godine 597. Augustin, redovnik kojeg je papa Grgur poslao u Veliku Britaniju, posvećen je za prvog nadbiskupa Canterburyjskog i nadbiskupa Engleske. Godine 669. britanske, latinske i keltske misije ujedinile su se pod nadbiskupom Teodorom. Ova ujedinjena Crkva trebala je postati Crkva Engleske - Anglikanska crkva. Engleska crkva ostala je prilično neovisna o Rimu sve dok ju 1066. godine Vilim Osvajač nije podveo pod mnogo veći utjecaj Rima.

2. Reformacija u Engleskoj

U Engleskoj je bilo raznih pokušaja reforme. U 14. stoljeću John Wycliff je bio prvi koji je pozvao na prevođenje Biblije na engleski jezik, ali su se vlasti tome suprotstavljale.

Njegovi sljedbenici, nazvani lolardi, bili su proganjani, ali

John Wycliff

su održavali na životu nadu o reformi. Tek u doba Henrika VIII došlo je do prilike za početak reforme.

2.1 Crkva u Engleskoj pod kraljem Henrikom VIII

Henrik VIII postao je kralj Engleske 1509. Godine 1502. umro je njegov stariji brat Arthur. Njihov otac Henrik VII odlučio je da se sin Henrik treba udati za Arthurovu udovicu Katarinu Aragonsku. Henrik nije bio sklon tom braku. No, Papa je dao dopuštenje i oni su se vjenčali nakon što je Henry VIII postao kralj. Do 1514. godine, brak nije rezultirao rođenjem djeteta, pa je kralj od pape zatražio poništenje. Marija je rođena 1516. godine. No, do sredine 1520-ih Henrik VIII još nije imao sina. Počeo je misliti kako ga Bog kažnjava.

Kralj Henrik VIII

Henrik je počeo tražiti način da prekine svoj brak s Katarinom (već je bio zaljubljen u Anne Boleyn). Uposlio je timove stručnjaka kako bi pronašao dobre biblijske razloge zbog kojih bi njegov brak s Katarinom trebao biti okončan. Jedan od tih stručnjaka bio je Thomas Cranmer, koji je diplomirao na Sveučilištu Cambridge. Od 1527. godine Thomas Cranmer je posjetio sveučilišta u Europi i neke europske reformatore kako bi zatražili njihovu pomoć.

Papa je odbio poništiti brak. Jedna od ideja angažiranih stručnjaka bila je da bi kralj trebao biti vrhovni čelnik Crkve u Engleskoj, a ne Papa. Prije tog vremena Henrik VIII je bio lojalan crkvi u Rimu. Godine 1521. objavio je esej protiv Luthera braneći nauk o sedam sakramenata, te od strane pape odlikovan kao defensor fidei (branitelj vjere).

Godine 1533. Thomas Cranmer imenovan je nadbiskupom iz Canterburyja. On je u svibnju 1533. poništio kraljev brak s Katarinom Aragonskom, te ga je iste godine vjenčao s dvorkinjom Anom Boleyn, koja je već bila trudna. Krajem svibnja bila je već okrunjena kao kraljica.

Iste je godine parlament donio Zakon o ograničavanju žalbe koji je osporio mogućnost da narod apelira na Papu za pravnu ili crkvenu odluku. To je dijelom trebalo zaustaviti Katarinu Aragonsku da apelira protiv razvoda.

Sljedeće 1534. godine i parlament je potvrdio samostalnost Engleske crkve, te usvojio "Akt o supremaciji", kojim je kralja proglasio jedinim vrhovnim poglavarom Crkve na području Engleske.

Od svih činovnika, redovnika i klerika na području Engleske zahtijevala se prisega vjernosti kralju kao vrhovnom poglavaru. Tekst te prisege glasio je: "*Kralj, naš vrhovni gospodar, njegovi nasljednici i baštinici, trebaju se smatrati jedinim poglavarima Engleske Crkve i imati svu vlast da suzbijaju i istrebljuju sve zablude, krivovjerstva, zloporabe i sablazni.*" Henrik VIII oštro je progonio sve koji su se suprotstavljali ovakvom uređenju Engleske crkve. Među

najpoznatijim žrtvama ovih progona bio je čuveni humanist lord-kancelar Thomas More (1478-1535.).

Od tada kralj i nadbiskup počeli su raditi na crkvenim reformama. Sljedećih sedam godina im je pomagao i Thomas Cromwell, koji je postao najmoćniji čovjek u kraljevstvu poslije kralja.

Kralj nije želio prevelike teološke reforme i uvijek je pokušavao uravnotežiti evanđeoske i tradicionalističke snage. U mnogim pitanjima, osim odbacivanja papinske vlasti i zatvaranja samostana, kralj je ostao sklon katolicizmu. Dapače, 1539. godine parlament je izglasao "šest članaka (tzv. Krvavi Statut) koji su potvrđivali vjernost katolicizmu nasuprot protestantizmu. Pod prijetnjom teških kazni od vjernika je traženo prihvaćanje doktrina o pretvorbi, celibatu svećenika, ispovijedi, molitvi za mrtve, prizivanja svetaca.

Glavne reforme tijekom vladavine Henrika VIII bile su:

Bogoslužje na engleskom jeziku. Litaniya iz 1544. godine bila je prva na engleskom jeziku. Prije toga je cjelokupno bogoslužje bilo na latinskom jeziku, koje većina ljudi nije razumjela. Kasnije je svo bogoslužje prešlo na engleski jezik.

Biblija na engleskom jeziku. Godine 1537. vlada je naredila da u svakoj župnoj crkvi treba biti latinska i engleska Biblija. Godine 1539. na engleskom jeziku je objavljena Velika Biblija. Vjerojatno ju je uređivao Miles Coverdale, i to na temelju ranijih prijevoda, uključujući i onaj Williama Tyndalea.

Uklanjanje slika. U Henrikovo vrijeme uništavane su slike u crkvama i svetištima. To je povezano s novim načinom numeriranja 10 zapovijedi. Prije reformacije zapovijed o slikama bila je dio prve zapovijedi i nije ju se smatralo vrlo važnom. Sada je shvaćena kao samostalna zapovijed.

Zatvaranje samostana. Sredinom 1530-ih samostani su bili zatvoreni, a njihovu imovinu je preuzela vlada.

Teologija. Glavna teološka dvojba odnosi se na opravdanje po vjeri. Na žalost, Henrik nije slijedio Cranmera i ostale reformatore. Smatrao je da ideja opravdanja samo po vjeri potkopava moralnost, uklanja vrijednost dobrih djela i tako ugrožava mir kraljevstva.

Pričest. Druga velika teološka rasprava bila je o misi. Katolička je doktrina transubstancijacije poučavala da se tijekom mise suština kruha i vina mijenja u Kristovu stvarno tijelo i krv. Tijekom vladavine Henrika VIII Cranmer je smatrao da to nije tako. Protivio se ideji da bi se Krist svaki put tijekom mise ponovno žrtvovao. Također je bio i protiv ideje da ove žrtve mogu pomoći umrlima. Umjesto toga, Cranmer je vjerovao u pravu prisutnost Krista u zajedništvu, pogled sličan Lutherovom; to je značilo da su Kristovo tijelo i krv uistinu prisutno u Gospodnjoj večeri, ali da kruh i vino nisu promijenjeni. Kasnije je donekle promijenio stajalište i poučavao da je Kristovo tijelo na

Thomas Cranmer

nebu, a da je Krist primljen i „jeden“ samo u srcu vjernika po vjeri. Kao što smo već naveli, Henrik VIII nije slijedio Cranmerove nazore.

Henrik VIII je umro 1547. godine.

2.2 Crkva Engleske pod kraljem Edwardom VI

Kralj Edward VI

Edward je postao kralj kad je imao devet godina. Bio je sin Henrika VIII i Jane Seymour, Henrikove treće supruge. Jane je umrla dva tjedna nakon što je Edward rođen. Vlada je bila kontrolirana od strane Vijeća, na čelu s Janeinim bratom Edwardom, koji je vladao u ime mladog kralja. Kralj Edward umro je od tuberkuloze kad je imao 15 godina 1553. godine. Kralj i Vijeće pokušali su zaustaviti Henrikovu kćer Mariju da postane kraljica pa su odlučili da će Lady Jane Gray (kći Henrikove sestre Marije) biti sljedeća Kraljica. Ali Marija je imala više podrške. Jane je bila kraljica samo devet dana i pogubljena je nekoliko mjeseci kasnije u dobi od 17 godina.

Edward je bio protestantski kralj i pod njegovom su vladom Cranmer i drugi mogli nastaviti reformu engleske crkve.

Prve reforme Cranmer je poduzeo u liturgiji. Uredio je i izdao anglikanski molitvenik *The Book of Common Prayer*. To je bila potpuno engleska molitvena knjiga. Prva molitvena knjiga iz 1549. uklonila je mnoge loše dijelove starih službi i sastavio je sve liturgijske službe u jednoj knjizi. Ova molitvena knjiga bila je ovlaštena za uporabu u svim crkvama, tako da je u cijeloj Engleskoj svaka župa imala istu liturgiju.

Kralj je 1550. naredio uklanjanje svih kamenih oltara u engleskim crkvama. Zamijenjeni su drvenim stolovima (jer su reformatori rekli da je pričest bila večera a ne žrtva).

Molitvena knjiga iz 1552. obuhvaćala je još više reformi. Euharistijska služba je promijenjena kako bi još više odražavala reformiranu liturgiju. Cranmer je želio izbjeći ideju o stvarnoj Kristovoj prisutnosti u sakramentu. Riječi prilikom podjele pričesti više nisu upućivale da kruh i vino "čuvaju njihova tijela i duše za vječni život". Umjesto toga, glasile su "uzmite i jedite to u spomen da je Krist umro za vas i hraniti se u vašem srcu po vjeri sa zahvalnošću."

Molitvena knjiga iz 1552. godine također je okončala praksu molitve za mrtve, kao i mise za mrtve.

Cranmer i drugi već su dugi niz godina pripremali izjavu o vjeri. Godine 1553. kralj je potvrdio *42 članka vjerovanja*. Ti su članci naveli glavne ideje koje vjeruje Crkva Engleske i bili su pod velikim utjecajem Lutherovog i Calvinovog učenja. Izdani su na kraju Edwardove vladavine, a kasnije su postali osnova za 39 članaka vjere.

2.3 Crkva Engleske pod Kraljicom Marijom I

Marija Tudor (poznata i kao Krvava Marija) je bila kći Henrika VIII i Katarine Aragonske. Katarina je bila Henrikova prva žena i osoba u središtu razlaza s Rimom. Marija je snažno podupirala vlast Pape, te je uz pomoć kardinala Reginalda Polea ubrzo počela obnavljati „staru vjeru“ i njezinu praksu u Engleskoj. Neki od vodećih reformatora bili su pogubljeni, uključujući biskupe Ridleya i Latimera 1554. godine. Njih dvojica su bili među otvorenim vođama reformacije pod Edwardom VI. Thomas Cranmer je spaljen na kotaču 21. ožujka 1556. I gotovo tri stotine drugih dala je pogubiti u svojoj petogodišnjoj vladavini.

Vraćena je i misa na latinskom jeziku i ponovno su izgrađeni kameni oltari. Marija je zamijenila reformirane biskupe s drugima koji su bili odani Papi. Ponovno je uspostavila celibat za svećenstvo (Parlament je 1549. godine kleru omogućio sklapanje brakova). Bila je udana za Filipu II Španjolskog, ali nisu imali djece. Umrla je 1558. godine.

Kraljica Marija I

2.4 Crkva Engleske pod kraljicom Elizabetom I

Elizabeta (1558-1603.) je bila kći Henrika VIII i Anne Boleyn. Ona je postala kraljica kad joj je bilo 25 godina. Bila je vrlo dobro obrazovana i pobožna i svakodnevno je čitala Novi zavjet na grčkom. Za Canterburyjskog nadbiskupa najprije je imenovan Matthew Parker.

Kraljica Elizabeta I

Elizabeth je obnovila reforme ustanovljene za vladavine Edwarda VI. Godine 1559. objavila je novu molitvenu knjigu koja je bila više ili manje jednaka onoj iz 1552. godine, uz samo male promjene. Odlučila je da će Engleska crkva biti reformirana crkva, ali se pobrinula da se razvija na način koji se razlikovao od Luteranskih i Reformiranih crkava. Zadržala je tri zaredene klerikalne službe, tj. biskupe, svećenike i đakone. Ove odluke poznate su kao Zaključak iz 1559. ("1559 Settlement" ili "Elizabethan Settlement").

Oni koji su bili odani Rimokatoličkoj crkvi više nisu smjeli koristiti latinski ili služiti misu. Samostani i druge vjerske organizacije bili su zatvoreni. Elizabeta je ponovno dopustila stupanje klerika u brak.

Godine 1563. 42 članaka su postali 39 članaka vjerovanja.

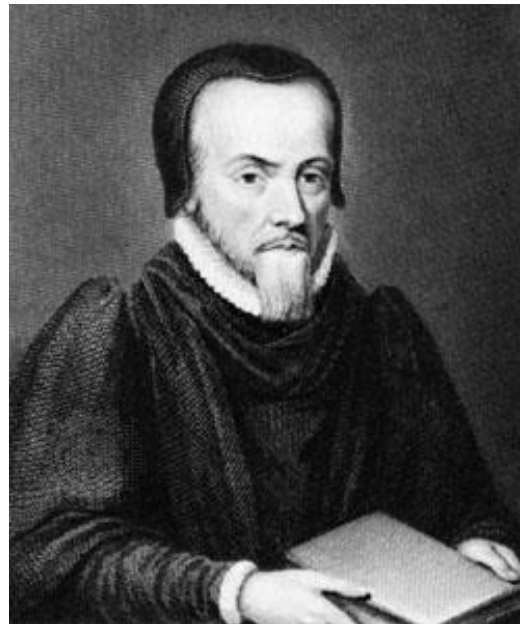
Godine 1570. došlo je do političkih problema vezanih uz rimokatoličke simpatizere. Ti problemi su riješeni, ali nakon toga nije došlo do snažnijeg okretanja u drugom smjeru,

prema Reformiranim crkvama, kao što su pristalice protestantizma očekivale. To je razočaralo mnoge protestante koji su vjerovali da je potrebno učiniti još mnogo toga za završetak reformacije crkve.

Razvila se skupina koja je željela nastaviti reformu crkve. Neki su htjeli promijeniti episkopalni oblik upravljanja u prezbiterijanski (crkvom upravljaju starješine). Nije im se sviđalo ni previše liturgije i smatrali su da bi trebalo biti više propovijedanja. Sebe su nazivali "pobožnima", a drugi su ih nazivali puritancima. Ali Elizabeta se oduprla bilo kakvom odstupanju od njezinog Zaključka iz 1559. godine.

Pred kraj njezine vladavine, Richard Hooker razvio je argumente koji podupiru elizabetanski Zaključak. Prvi dio njegovih "Zakona crkvenog uređenja" objavljen je 1593. godine. Njegovi su argumenti slijedili srednji put između puritanaca i katolika. Umjesto propovijedanja, stavio je novi naglasak na sakramente.

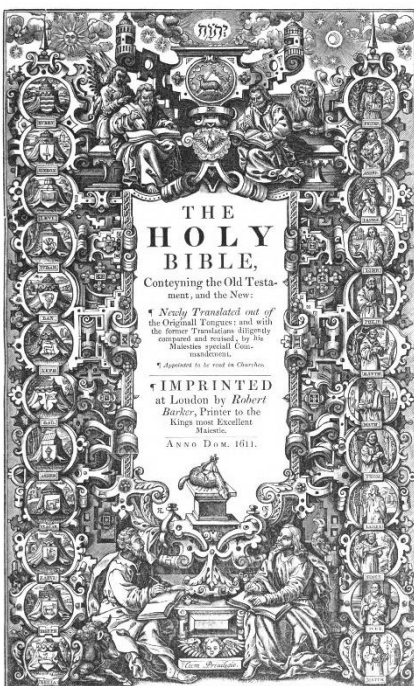
Neki puritanci su tvrdili kako Novi zavjet podučava da crkvom treba upravljati na prezbiterijanski način. Tadašnji nadbiskup Canterburyjski (bio je to John Whitgift) rekao je da je episkopalni poredak prikladan za Englesku, ali nije jedini način vođenja crkve. Lancelot Andrewes i drugi počeli su učiti da je Božja nakana da biskupi budu neophodni dio crkvene strukture. Niti jedna druga reformirana crkva nije tvrdila da bi biskupi bili esencijalni za crkvu.

Richard Hooker

U 1590-im pod utjecajem Hookera i Andrewesa, razvila se zamisao da se reformacija

dogodila negdje drugdje, a ne u Engleskoj. Tvrdili su da su se protestantske ideje u molitvenoj knjizi našle zbog stranih uplitanja. Ova nova skupina željela je istaknuti ideju da Engleska crkva odražava „staru crkvu“, ali s nekim promjenama. Nastojali su umanjiti značaj reformacije u Engleskoj. Te su ideje postale vrlo utjecajne u kasnijim vremenima.

Elizabeta je također poticala glazbene i molitvene aktivnosti katedralama. Taj razvoj liturgije pomogao je ovoj skupini da zahtijeva kontinuitet s crkvom prije reformacije (iako su koristili Cranmerovu reformiranu molitvenu knjigu).

2.5 Crkva Engleske pod kraljem Jakovom I (Jamesom I)

Godine 1603. Jakov VI od Škotske postao je Jakov I Engleski i vladao nad oba kraljevstva. Crkva Škotske bila je vrlo reformirana. Stoga su se engleski puritanci nadali

promjeni kada je Jakov postao kralj. Godine 1604. sazvaio je konferenciju u Hampton Courtu, ali gotovo nijedan od puritanskih zahtjeva nije odobren osim zahtjeva za novu Bibliju. Autorizirana verzija Biblije (također poznata kao verzija King Jamesa) objavljena je 1611. godine.

Jedna od grupa čiji je utjecaj rastao tijekom Jakovljeve vladavine kasnije je nazvana Arminijancima. Oni nisu bili sljedbenici nizozemskog teologa Arminiusa. Bila je to engleska grupa koja je željela svečanije obožavanje, odnosno ceremonijalniju liturgiju, veću upotrebu sakramenata, te je imala visok pogled na klerikalni poziv.

Jakov je zadržao ravnotežu između ove skupine, te puritanskih i reformiranih skupina. Sveukupno je potvrdio reformiranu teologiju.

2.6 Crkva Engleske crkva pod kraljem Karlom I (Charles I)

Karlo I postao je kralj 1625. godine. Zajedno s Williamom Laudom, koji je 1633. postao nadbiskup Canterburyja, Charles je pokušao vratiti neke pred reformacijske prakse unutar Crkve Engleske. Držao je da Stol Gospodnji (stol za Euharistiju) treba smatrati oltarom i da bi ljudi trebali kleknuti da prime Svetu pričest. Pokušao je ograničiti reformirane propovijedi. Godine 1637. pokušao je nametnuti englesku molitvenu knjigu Škotskoj. Ova molitvena knjiga dozvoljavala je ljudima misliti da je u Svetoj pričesti Kristova prava prisutnost.

Nisu svi bili sretni s Karlovom politikom. Zapravo, postojala je snažna opozicija. Godine 1640. izabran je neprijateljski parlament. William Laud je poslan u Londonski Tower i pogubljen 1644. godine.

Godine 1642. u Irskoj je izbio građanski rat i proširio se na Englesku i Škotsku. Parlament je raspravljao o novom obliku upravljanja u Crkvi Engleske. Neki su htjeli zamijeniti episkopalni s prezbiterijskim oblikom upravljanja. Godine 1643. parlament je sazvaio Sinodu za

Oliver Cromwell

reformu Engleske crkve. Sinoda se okupila u Westminsteru, te je poznata kao Westminsterska skupština. Godine 1646. nastala je Westminsterska vjeroispovijest. To je bio reformirani i kalvinistički dokument i imao je važnu ulogu u Crkvi Škotske.

Godine 1646. kralj je poražen u ratovima između svojih pristaša i Parlamenta. Osuđen je na smrt 29. siječnja 1649. godine, a pogubljen je odmah idućeg dana odsijecanjem glave.

2.7 Commonwealth (Komonvelt)

Oliver Cromwell je bio jedan od vodećih generala u vojsci. Postao je vladar Engleske i nazvaio se "Gospodar zaštitnik" („Lord Protector“). U njegovo su se vrijeme razvijali puritanski i prezbiterijski oblici crkvenog života.

Bio je dobar vojnik, ali loš političar i morao je vladati uz pomoć vojske koju je narod mrzio. Njegovi pokušaji vladanja Irskom i Škotskom nailazili su na velik otpor.

Umro je 1658. godine. Niti jedan nasljednik nije uspio održati njegovo snažno vodstvo, pa je dvije godine kasnije vojska odlučila vratiti staru monarhiju. Iz progonstva se vratio kralj Karlo II koji je 1660. godine postavljen na obnovljeno prijestolje.

2.8. Anglikanska crkva u Sjevernoj Americi

Anglikanska crkva došla je u Sjevernu Ameriku 1607. godine s osnutkom kolonije Virginije. Doista, Virginija je dugo bila središte američkog anglikanizma, jer se tek sredinom osamnaestog stoljeća anglikanizam proširio u Novu Englesku. Zbog mogućih posljedica zadržavanja naziva "Crkva Engleske", nakon revolucije, Crkva u Americi preimenovala se u Episkopalnu crkvu.

3. Anglikanizam od 1662. godine

Godine 1662. obnovljena je Cranmerova molitvena knjiga i episkopalni sustav Crkve Engleske. Knjiga zajedničkih molitava iz 1662. godine bila je revidirana verzija molitvenih knjiga iz 1552. i 1559. Zakon o uniformnosti (The Act of Uniformity) iz 1662. zahtijevao je da se koristi samo red službe iz Knjige zajedničkih molitava, a samo svećenici zaređeni od strane biskupa mogli su služiti u crkvi. Rezultat je bio da je više od 3000 svećenika i laika napustilo Crkvu Engleske. Ti disidenti su željeli više reformiranu crkvu. No Engleska crkva se pomakla još dublje u sredinu između Reformiranih crkava i Rimokatoličke crkve.

3.1. Jakov II i Vilim III

Jakov II, brat Karla II, postao je kralj 1685. godine. Bio je snažno rimokatolički orijentiran. Stoga ga ni disidenti ni anglikanci nisu podržali kad ga je 1688. zamijenio Vilim III Oranski (William of Orange) i kraljica Marija II.

Kraljica Marija II je bila kćer kralja Jakova II, a Vilim III Oranski njegov nizozemski zet. Nakon suprugine smrti (1694.) vladao je samostalno. Kao kralj Engleske, Irske i Škotske, te istodobno namjesnik (od 1672.) Republike Nizozemske, vladao je do svoje smrti 1702. godine.

Vilim je bio snažno protestantski orijentiran. Godine 1689. donesen je Zakon o toleranciji (The Toleration Act) koji je disidentima dopuštao bogoslužje neovisno od Crkve Engleske. To je bio najznačajniji događaj. Od tada su se u Engleskoj mogle razvijati razne vrste kršćanskih crkava.

Vilim III Oranski

3.2 Osamnaesto stoljeće

U 18. stoljeću dolazi do velikih promjena u društvu, pa tako i u moralnom i duhovnom životu Engleske. Pokrenuta su nova vjerska društva koja pomažu poboljšanju života crkve i nacije. Pijetizam, pokret iz Europe, donio je naglasak na emocije i osobno iskustvo.

Novi intelektualni pokreti iznikli su iz djela filozofa kao što su Newton, Locke, Pascal i Descartes. Oni su ispitivali prihvaćena uvjerenja i iznijeli novu metodu utvrđivanja istine. Ta nova metoda temeljila se na razumu i ispitivanju. Ovo razdoblje intelektualne promjene poznato je kao prosvjetiteljstvo.

Industrijska revolucija je promijenila prirodu društva. Sagrađene su tvornice, a ljudi su se preselili u gradove da bi potražili posao.

3.3 Evanđeoski preporod

Evanđeosko oživljavanje koje su vodili braća John i Charles Wesley i George Whitfield također je promijenilo Englesku. Ovo oživljavanje dovelo je do početaka Metodističke crkve. Također je potaknulo mnoge utjecajne evanđeoske vođe da podignu glas protiv trgovine robljem, te započnu s osnivanjem škola. Formirana su misionarska društva, uključujući Crkveno misionarsko društvo 1799. godine i Britansko i inozemno biblijsko društvo 1804. godine.

Crkva Engleske se također pridružila misijskom pokretu 19. stoljeća. Misionari su poslani u sve dijelove svijeta - gdje god im je to omogućilo europsko kolonijalno širenje. Mnoge nove nacionalne crkve su rezultat ovog misijskog pokreta.

John Wesley

3.4. Oxfordski pokret

U 19. stoljeću neki su u Crkvi Engleske pokušali unaprijediti nacionalni život vraćanjem crkve natrag na njezine drevne korijene. Skupina svećenika započela je pisati traktate kako bi potakla narod. Ova skupina postala je poznata kao traktarijanci. Ujedno su htjeli vratiti i neke liturgijske prakse koje su bile promijenjene u reformaciji. Postali su poznati kao Oxfordski pokret. Mnoge moderne suvremene prakse anglikanizma u kojima su obnovljeni stari rimokatolički obredi i uvjerenja rezultat su djelovanja ovog pokreta.

4. Suvremena anglikanska zajednica

Anglikanska zajednica sada se proteže po cijelom svijetu.

Mnoge su struje utjecale na modernu crkvu, ali četiri su posebno važne u današnje vrijeme.

4.1. Anglo-katolicizam

*John Henry Newman - prominentni sudionik
Oxfordskog pokreta*

Oxfordski pokret rezultirao je novim zbivanjima u liturgiji i teologiji. Mnoge anglikanske crkve počele su koristiti obrede koji su bili napušteni u reformaciji, a neki su svećenici počeli podučavati doktrine koje su se kretale u smjeru rimokatoličkih, osobito u vezi sa službom Svete pričesti. Neki su tvrdili da je Krist barem duhovno prisutan u Euharistijskoj službi i da ga se ponovo prinosi kao spomen na Njegovu žrtvu. Neke od ideja koje su utjecale na anglo-katolički pokret također dolaze iz Hookerova i Andrewesova vremena s kraja 16. stoljeća.

4.2 Post-prosvjetiteljski liberalizam

Značajna struja u teologiji razvila se iz prosvjetiteljstva. Tijekom 19. stoljeća znanstvenici su počeli ispitivati mnoge pretpostavke o Bibliji, osobito jesu li se čuda doista dogodila. Neki su se također pitali jesu li evanđeoski pisci napisali ono što

je Isus zapravo rekao i učinio, ili su napisali ono što je Crkva kasnije smatrala važnim. Posljednjih je godina ovaj skepticizam primijenjen na mnoge druge aspekte biblijskog učenja.

Jedan od ciljeva mnogih teologa današnjice je da kršćanska vjera bude prihvatljiva i razumljiva modernim ljudima. Kršćansko učenje je stoga prilagođeno svjetonazoru i kulturi modernog svijeta.

U Anglikanskoj crkvi ovaj pristup postaje dominantan u mnogim dijelovima Crkve koji su prethodno bili anglo-katolički, kao i dijelovima koji su favorizirali ritual i bili nasljednici Hookera i Andrewesa, ali nisu slijedili sva učenja Oxfordskog pokreta (ponekad zvanu Visoka ili Široka crkva).

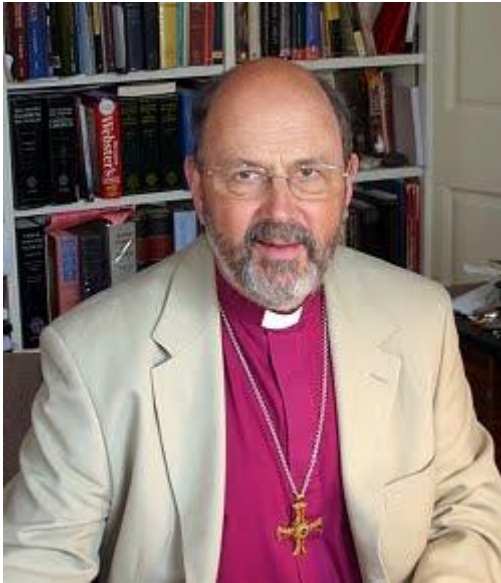
4.3 Evangelikalizam

Već su reformatori sebe nazivali evangelicima, a evanđeoska struja u Anglikanskoj crkvi ima korijene koji sežu barem do Johna Wycliffa. Evangelikalisti se obično drže doktrina reformacije, osobito onih povezanih sa spasenjem, Pričesti i autoritetom Biblije, ali je kod njih također prisutan i velik utjecaj evanđeoskog preporoda iz 18. stoljeća.

Oni stavljaju snažan naglasak na evanđelje i osobnu vjeru u Krista. Evangelikalisti su se također usredotočili na primjenu evanđelja u život društva. Danas postoje različiti stavovi među evangelikalima o ređenju žena i karizmatičkom pokretu.

4.4 Karizmatiski pokret

Od pedesetih godina prošlog stoljeća karizmatiski pokret (forma pentekostalizma) imao je veliki utjecaj na Anglikansku crkvu, osobito na anglo-katoličke i evanđeoske dijelove. Isprva se karizmatičke anglikanske crkve moglo razlikovati od ostalih anglikanskih crkava. Ali sada je karizmatička teologija i praksa prilagođena i integrirana na različite načine u različitim dijelovima Crkve. Rezultat je da crkve na koje utječe karizmatički pokret zadržavaju svoje izvorne evanđeoske ili anglo-katoličke temelje.

N. T. Wright - jedan od utjecajnih anglikanskih teologa današnjice

4.5 Nedavni trendovi

S rastom Crkve u Africi i na globalnom jugu razvija se raskol između crkava koje imaju tradicionalnu teologiju i onih, posebno u zapadnom svijetu, koji su pokušale prilagoditi kršćansku pouku svojoj kulturi na način koji se čini da će oslabiti autoritet Biblije. Napetosti su postale očigledne najprije kada su žene zaređene kao svećenice, a nedavno su se pojavile velike napetosti po pitanju autoriteta i primjene Biblije na istospolne odnose.

Istovremeno se pokušalo koncentrirati više autoriteta i odgovornosti na ono što se naziva Instrumenti jedinstva Anglikanske zajednice, a posebno na nadbiskupa Canterburyjskog i Primase. Windsorsko izvješće predložilo je Savez koji bi bio način razjašnjavanja odgovornosti Crkava u Anglikanskoj zajednici. Prerano je znati hoće li to biti

od koristi. Danas je svjetska Anglikanska crkva zajednica ili zajedništvo samostalnih Crkava koje imaju zajedničku tradiciju i povijest.

Dodatak – Knjiga zajedničkih molitava

Nakon što je godinama proučavao različite liturgijske knjige kršćanskoga Istoka i Zapada, posebice *Sarum liturgiju* (nastalu u 11. stoljeću, u dijecezi Salisbury, te je postupno prevladala u cijeloj Engleskoj i šire), Cranmer je u listopadu 1549. godine objavio prvo izdanje BCP. Bio je to prvi obrednik Engleske crkve na narodnom jeziku. Ovo izdanje je sadržavalo sažetke više liturgijskih knjiga koje su u to vrijeme bile opširne i komplicirane, poput brevijara, misala, propisnika obredima i sličnog.

Dakle, glavne značajke ovog BCP obrednika su bile:

- po prvi puta, nakon nekoliko stoljeća, sve službe su bile na narodnom jeziku;
- složeni sustav liturgijskih knjiga je pojednostavljen u jednoj knjizi kojom se svaki obrazovani član crkve mogao služiti;
- služba je donekle bila uređena pod utjecajem reformacijske misli
- Engleska crkva po prvi put dobiva bogoslužje koje je isto za cijelu zemlju.

Na liturgijsku reformu Engleske crkve značajan utjecaj su imali i reformatori s kontinenta poput Petera Martyra Vermiglia i Martina Bucera koji su kao izbjeglice svoje utočište pronašli u Engleskoj. Značajnu ulogu u liturgijskoj reformi Engleske crkve odigrao je i John Hooper.

Daljnja izdanje BCP:

- **Drugo izdanje objavljeno je 1552. godine (Drugi molitvenik kralja Edvarda VI).** U njemu se još više osjećao utjecaj reformirane teološke misli, posebno po pitanju Euharistije koja poprima kalvinističko razumijevanje. Oltar je nazvan stolom Gospodnjim, no zadržan je termin svećenik i klečanje kod primanja pričesti. Ukidaju se i određeni dijelovi misnog ruha.

- **Treće izdanje BCP nastaje 1559. godine (Molitvenik kraljice Elizabete I).** Nakon vladavine Marije Tudor (krvave), za vrijeme koje su protestanti bili progonjeni (pogubljena su 273 protestanta među kojima je bio i Thomas Cranmer), na vlast dolazi kraljica Elizabeta I (vladala je od 1558. do 1603. godine). Obnovila je BCP koju je Marija Tudor bila ukinula, uz manje izmjene kojima je vraćeno svećeničko ruho, crkveni ukrasi i slično. Elizabeta I je uz pomoć Richarda Hookera, anglikanskog svećenika i teologa (1554.- 1600.) razradila ono što u određenoj mjeri i danas prepoznajemo kao Anglikansku crkvu – *srednji put (via media)* između katoličanstva i radikalnog protestantizma. Pod njezinom vladavinom su godine 1563. usvojeni i *Trideset i devet članaka vjere*.

Knjiga zajedničkih molitava

- **Škotsko izdanje BCP iz 1637. godine.** Nastalo je za vrijeme kralja Charlesa I. Još je njegov otac želio prirediti posebnu verziju BCP za Škotsku. Naime, anglikanci su u Škotskoj, koja je u to vrijeme bila bremenita vjerskim kontroverzama, željeli sačuvati svoju liturgiju, nasuprot prezbiterijancima i puritancima koji su se protivili BCP. Bio je to pokušaj da se osigura opstanak anglikanizma u Škotskoj. Dana 23. srpnja 1637., kada je dekan Edinburgha u Edinburškoj katedrali započeo bogoslužje temeljem škotske BCP, prekinut je od strane prisutnih koji su negodovali. Charles I je naposljetku dokinuo škotsku BCP koja nikada nije zaista zaživjela, no, to nije zaustavilo puritansku revoluciju. Na kraju je Charles I zbačen s prijestolja i smaknut odrublivanjem glave 30. siječnja 1649. godine.

Prezbiterijanizam u Škotskoj utjecao je i na pokušaj uvođenja prezbiterijanizma u Engleskoj. Tako se u ljeto 1643. sastala sinoda u Westminsteru s ciljem stvaranja novog crkvenom ustrojstva u Engleskoj prema uzoru škotskog prezbiterijanizma. Usvojen je Westminsterски direktorij za bogoslužje i Westminsterско vjeroispovijedanje. No, prezbiterijanizam u Engleskoj ipak nije uspio zaživjeti. U Škotskoj je pak prevladao prezbiterijanizam. No, ustrojena je i manjinska Škotska

episkopalna crkva koja je prihvatila Škotsku BCP. Ova verzija BCP utjecala je i na kreiranje prve američke BCP priređene 1789. godine pod upravom Samuela Seaburyja prvog episkopalnog biskupa na američkom kontinentu.

- **Četvrto izdanje BCP iz 1662. godine.** Objavljeno je dvije godine nakon restauracije monarhije. Nakon što je Engleska prošla kroz vrlo burno razdoblje u kojem su puritanci, prezbiterijanci i drugi željeli reformirati Englesku crkvu, pa tako i liturgiju, godine 1661. sazvana je Savoyska konferencija s namjerom da ocijeni BCP iz 1559. godine. Na konferenciji su se prezbiterijanci na čelu s Richardom Baxterom zalagali da dobiju alternativni molitvenik, no taj njihov zahtjev nije bio prihvaćen.

Tako je 1662. godine objavljena konačna verzija BCP pod punim nazivom: *Knjiga zajedničkih molitava, službe sakramenata i ostalih obreda i ceremonija, za služenje u Crkvi Engleske, zajedno s Psaltrom, odnosno Psalmima Davidovim za pjevanje ili izgovaranje u crkvama*. Ova verzija je do danas službena liturgijska knjiga Engleske crkve. Uz nekoliko redakcija, postala je temelj liturgijske prakse crkava koje su izrasle iz anglikanske tradicije, ali i drugim protestantskim liturgijskim crkvama (luteranskim, reformiranim, prezbiterijanskim, metodističkim i sl.).

Bibliografija:

Avis D. L. Paul *The Identity of Anglicanism: Essentials of Anglican Ecclesiology* Edinburgh, Scotland: T&T Clark

Booty John, Sykes Stephen *The Study of Anglicanism* Minneapolis: Fortress Press, 1988.

Boisset Jean *Protestantizam* (drugo dopunjeno izdanje) Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999.

Chapman Mark *Anglicanism: A Very Short Introduction* Oxford: Oxford University Press, 2006.

Čedvig Oven *Istorija reformacije* Novi Sad: Dobra vest, 1986.

Delimo Žan *Nastanak i učvršćenje reformacije* Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998.

Evans R. Gill, Wright J. Robert *The Anglican Tradition* Minneapolis: Fortress Press, 1991.

Franzen August *Pregled povijesti Crkve* Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004

Howe W. John, Pascoe C. Sam *Our Anglican Heritage*, Second Edition Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2010.

Huntington William Reed *A Short History of The Book of Common Prayer* New York: Thomas Whittaker, 1893.

Kottje Raymund Kottje, Moeller Bernd *Ekumenska povijest Crkve 2* Zagreb: Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", 2008.

Leonar Emil Ž. *Opšta istorija protestantizma* Prvi tom Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 2002.

Milić Jasmin *Blagoslovljeno Kraljevstvo Njegovo* Osijek: Kršćanski centar "Dobroga Pastira", 2012.

Ramsey Michael *The Anglican Spirit* (Seabury Classics), reprint, New York, NY: Estate of Michael Ramsey, Church Publishing Incorporated, 2004.

Thomson Alan *Crkvena povijest 3* Novi Sad: Baptistička teološka škola, 1986.

Trideset i devet članaka vjere Anglikanske crkve Osijek: Kršćanski centar "Dobroga Pastira", 2012.

Williams Rowan *Anglican Identities* Lanham, Maryland:, Rowman & Littlefield Publishing Group, A Cowley Publications Book, 2003.

Internet:

<http://www.daleappleby.net/index.php/anglican-theology-history-a-worship/74-a-brief-history-of-the-anglican-church3> (Pristup 20. 2. 2018.)

<http://www.sjac-ny.org/a-brief-history-of-the-anglican-church/> (Pristup 20. 2. 2018.)